

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Юліан СЕМЕНЧУК

Copyright © 2006

Постановка проблеми. Рівень практичного володіння іноземною мовою студентами немовних ВНЗ безпосередньо залежить від глибини сформованості їхньої лексичної компетенції, що є складовою частиною іншомовної комунікативної грамотності. Лише достатньо великий обсяг привласнених лексичних одиниць (ЛО) дає змогу студенту брати активну участь як у навчальному, так і в реальному іншомовному спілкуванні, швидко та якісно отримувати інформацію з автентичних джерел. Тому галузевий стандарт вищої освіти та Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра напряму 0501 “Економіка і підприємництво” визначає предметом навчання у ВНЗ економічного профілю спеціальну лексику, котра використовується у практиці міжнародного бізнес-спілкування. Звідси випливає потреба освоєння фахової терміносистеми як невід’ємної складової функціональної компетенції майбутніх економістів задля успішного навчання професійно зорієнтованої іноземної мови та подальшого її використання як засобу комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування лексичної компетенції у студентів немовних ВНЗ відображена у дослідженнях І.М. Бермана, В.А. Бухбіндера, Ю.В. Гнаткевича, М.О. Бурлакова, Е.В. Мірошниченко, І.В. Баценко, В.Д. Борщовецької, N. Schmitt, R. Carter, M. McCarthy, R. Ellis та багатьох інших. Ними проаналізована робота лексичного механізму в рецептивних та репродуктивних видах мовленнєвої діяльності, розроблені прийоми семантизації лексики та групи вправ для її якісного освоєння, вивчено способи задіяння слів у контекст для формування і формулювання думки [див. 14].

Проте проведений нами аналіз наукових робіт з даного питання свідчить, що деякі аспекти формування лексичної компетенції, особливо у професійно зорієнтованому навчанні студентів-економістів, досліджені недостатньо. Зокрема, не розглядається можливість інтенсифікації вивчення англійської економічної лексики засобами інтерактивних технологій навчання, які передбачають застосування студентами певних стратегій планування та реалізації мовленнєвої взаємодії для досягнення рівня незалежного користувача B2, на що націлює нас нова Програма з англійської мови для професійного спілкування [12].

Мета і завдання дослідження. Метою даної публікації є розгляд психолого-педагогічних передумов формування лексичної компетенції у студентів-економістів, для чого аналізуватимуться закономірності та механізми протікання мисленнєво-мовленнєвих операцій з лексичним матеріалом, а також шляхи активізації психічних процесів мислення та пам’яті для усвідомленого оволодіння студентами іншомовною лексикою у форматі інтерактивної мовленнєвої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спираючись на основні теоретичні положення комунікативного методу навчання іноземної мови, формування лексичної компетенції розглядається нами у контексті двох взаємопов’язаних завдань: а) оволодіння знаннями про лексичний склад мови; б) набуття студентами мовленнєвих лексичних навичок, які у процесі іншомовної мовленнєвої діяльності трансформуються у мовленнєві вміння [13, 28–29; 9, с. 39; 15, с. 8]. Як зазначає Ю.І.Пассов, процес формування лексичної компетенції означає виконання синтезованих дій щодо вибору лексичних одиниць адекватно задуму, який забезпечує

ситуативне використання даних лексичних одиниць і є однією з умов виконання мовленнєвої діяльності [10, с. 136]. Внаслідок виконання розумових операцій із сприйняття, розпізнавання та усвідомлення значень лексичних одиниць студенти оволодівають рецептивними лексичними навичками при читанні й аудіюванні; виконуючи операції виклику лексичної одиниці з довготривалої пам'яті та переведення її в оперативну, трансформації та сполучення слів у певній послідовності, вони опановують навичками продуктивного використання слів в усному й писемному мовленні. Зазначені вище операції становлять структуру лексичної навички [6, с. 82], а комплексне їх функціонування приводить у рух лексичні механізми з формування аналізованої компетенції.

В.А. Бухбіндер зводить роботу лексичного механізму в репродуктивних видах мовленнєвої діяльності до трьох взаємопов'язаних операцій: а) актуалізації лексичних одиниць, б) лексичного ситуативного варіювання і в) мовленнєво-моторної реалізації. Роботу лексичного механізму в рецептивному мовленнєвому діянні він убаचाє в послідовності трьох операцій – сприйняття форми з метою диференціації ЛО, сприйняття цілісної одиниці на основі внутрішньої реконструкції та семантизації [8, с. 153–154]. Це означає, що процес оволодіння лексикою відбувається як певна послідовність дій із сприйняття лексичних одиниць, їхнього розпізнавання і розуміння, та дій із відновлення лексичних одиниць, їх виклику з довготривалої пам'яті, їхньої трансформації та сполучення з іншими словами для висловлення своїх думок, що свідчить про поетапність розумових дій та послідовність оволодіння мовленнєвими лексичними навичками на шляху формування лексичної компетенції у тих, хто навчається. З цього, власне, випливає потреба застосування різних стратегій для формування рецептивних і репродуктивних лексичних навичок.

Сприймання лексичних одиниць опирається на стратегії, які дають змогу людині розуміти слова і зберігати їх у пам'яті, тоді як репродукція вимагає стратегій, які активізують запас слів шляхом їх згадування і відновлення у пам'яті, а також за допомогою використання їх у відповідних ситуаціях мовлення. Проте за умов інтенсивного навчання, коли реалізується дидактичний принцип взаємопов'язаності всіх видів мовленнєвої діяльності, межа між рецептивним і продуктивним словником пев-

ною мірою стирається. Виходячи з цього, вважаємо, що зазначена взаємопов'язаність, комплексний характер навчальної діяльності вимагають одночасного та паралельного навчання рецептивному і продуктивному володінню словником з урахуванням особливостей функціонування мнемонічних прийомів освоєння пасивної та активної лексичних сфер. Інтегроване формування рецептивних й (ре)продуктивних лексичних навичок зумовлює поетапність функціонування розумових процесів і виконання мисленнєвих операцій з оволодіння лексичним складом вивчуваної іноземної мови.

Іншим важливим аспектом формування лексичної компетенції у студентів-економістів є врахування особливостей функціонування психічних процесів у розумовій діяльності кожного студента під час привласнення лексичного матеріалу. Мовиться про мислення, пам'ять, увагу, сприйняття, уяву, відчуття, які активно впливають на стратегії довготривалого запам'ятовування лексичних одиниць і на адекватне їх використання в іншомовній мовленнєвій роботі (Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, О.О. Леонтьєв, В.В. Давидов, Л.В. Занков, І.О. Зимня, В.А. Крутецький, А.О. Смирнов, П.А. М'ясоїд та ін.). Саме здатність функціонування цих процесів у психічній діяльності студентів-економістів під час виконання ними мнемічних операцій з лексичними одиницями вважаємо однією із психологічних передумов формування їхньої лексичної компетенції. Тому виникає потреба проаналізувати ці процеси під кутом зору нашого дослідження.

Одним з найбільш важливих психічних процесів при виконанні мисленнєво-мовленнєвих операцій з лексикою є пам'ять. Від її стійкості залежить швидкість запам'ятовування і забування сприйнятої інформації, що істотно впливає на активність розумової діяльності людини. Психологи звертають увагу на індивідуальні відмінності довільної і мимовільної, образної і логічної пам'яті студентів, націленої на спеціальну мисленнєву обробку лексичного матеріалу задля його сприйняття, утримання в пам'яті і відтворення. Індивідуальні особливості пам'яті кожного студента впливають на продуктивність його мнемічної діяльності щодо обсягу значущих для запам'ятовування лексичних одиниць та швидкості їх відтворення у мовленні. Мнемічна діяльність полягає у виділенні й освоєнні інформативних ознак лексичних одиниць, трансформуванні зорового об-

разу і впізнаванні внаслідок порівняння зі зразком, збереженим у пам'яті. Тому треба варіювати способи подачі нових слів та їх кількість залежно від функціонування згаданих вище психічних механізмів, які забезпечують ефективне оволодіння лексичного матеріалу під час іншомовної мовленнєвої діяльності.

Утриманню лексики у пам'яті сприяє як мимовільне, так і довільне запам'ятовування. Все, що становить інтерес для студентів, що впливає на їхні почуття та емоції, "що різко виділяється із всієї маси освоюваного матеріалу" [3, с. 189], запам'ятовується без особливих зусиль та напруження пам'яті. І навпаки, для довільного запам'ятовування і довготермінового утримання в пам'яті треба докласти чимало зусиль, які слід підкріпити наявністю чіткого завдання та мотиву його виконання. Іншими словами, на якість запам'ятовування слів впливає міра зацікавленості студента ними, зосередження і тривалість його уваги на об'єкті діяльності, наявність установки на свідоме запам'ятовування. За позитивного ставлення до виучуваного матеріалу рівень уважності зростає, а разом з тим посилюється міцність і точність запам'ятовування та здатність до відтворення.

Отже є потреба у створенні належних умов для забезпечення достатнього й ефективного довільного запам'ятовування та тренування виучуваного лексичного матеріалу з врахуванням індивідуальних та вікових особливостей пам'яті кожного студента. Психологи наголошують на значущості залучення студентів у сферу довільного запам'ятовування лексичного матеріалу. Лише створені викладачем проблемні ситуації (Б.В. Беляєв, С.Л. Рубінштейн, Г.І. Щукіна, О.М. Матюшкін, З.І. Калмикова, І.О. Ільницька, А.В. Фурман та ін.) можуть повною мірою реалізувати цю вимогу та надати навчальній діяльності з формування лексичної компетенції комунікативного характеру. Завдяки комплексному сприйняттю і відтворенню проблемної ситуації, у якій проходить запам'ятовування будь-якого слова, останнє закарбовується у пам'яті як вузол різноманітних зв'язків, що вступають у взаємодію з уже наявними зв'язками в мозку людини. У результаті формуються вербальні сітки, які є основою зберігання слів у пам'яті та умовою їхнього відтворення у мовленні [6, с. 21]. Тому процес функціонального навчання має враховувати ці закономірності, щоб студенти привласнювали не окремі слова, а формували механізми породження

мовленнєвих висловлювань з ними. Зазначені положення можуть бути реалізовані лише в інтерактивній мовленнєвій діяльності, яка забезпечує умови повноцінного спілкування і таким чином дозволяє постійно вдосконалювати іншомовні мовленнєві лексичні навички.

Крім психічних функцій пам'яті, таких як запам'ятовування і зберігання лексичних одиниць, їх відтворення і забування, у формування іншомовної лексичної компетенції також залучене мислення як психічний метапроцес опосередкованого та узагальненого відображення дійсності у поєсах її аналізу і синтезу [2, с. 34]. Мислення студентів (наочно-дійове, наочно-образне, абстрактне) під час опрацювання лексичного матеріалу, крім виконання розумових операцій аналізу і синтезу, передбачає функціонування узагальнень, умовиводів, порівнянь, зіставлень, трансформацій та ін. Психологи підкреслюють вагомість активності мислення студентів, їхню налаштованість на розв'язування мисленнєвих задач, схильність до логічного впорядкування і систематизації освітнього змісту, готовність до пошуку універсальних закономірностей та теоретичних узагальнень. У спільній з іншими студентами навчально-пізнавальній діяльності їх цікавить синтез частини і цілого, окремого і загального, конкретного і абстрактного. Для студентів здебільшого важливо не засвоїти окремих факт чи деталь, а зрозуміти суть і смисл виконуваних ними дій [1, с. 4]. Врахування цих індивідуальних властивостей мислення студентів при роботі з лексичним матеріалом позитивно впливає на якість їхньої інтерактивної мовленнєвої діяльності, оскільки вона "ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості" [4, с. 9]. Тому ці особливості треба врахувати на заняттях, присвячених формуванню лексичної компетентності.

Висвітлені психічні процеси мають визначальний вплив на формування системи мотиваційних чинників, які підтримують у студентів внутрішню і зовнішню мотивацію (О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, Ю.І. Машбіц, І.О. Зимня, О.О. Леонтьєв, М. Williams, R.L. Burden та ін.) до освоєння іншомовної лексики засобами інтерактивних технологій навчання [14], розширюють "мотиваційну сферу" (Л.С. Виготський) навчально-пізнавальної активності студентів з оволодіння лексичним складом іноземної мови, а отже, є однією з психологічних передумов

інтерактивного формування лексичної компетенції у студентів-економістів. Потреба у пізнанні нового, внутрішня та зовнішня мотивації зумовлюють утворення динамічного стереотипу сприймання, диференціації, уточнення та зберігання у пам'яті нових лексичних одиниць, а відтак служать тим привідним "двигуном", котрий запускає роботу лексичного механізму, визначає його хід-перебіг, результати діяльності з опрацювання лексики та автоматизації дій з нею [5, с. 99].

При штучному характері мотивації висловлювання студентів не перетворюються у мовленнєві вчинки, не можуть піднятися вище рівня навчального говоріння, коли в розмову вступають абстрактні особи без чітко виражених індивідуальних ознак; коли комуніканти не об'єднані вирішенням комунікативної задачі за конкретних обставин [7, с. 71]. Тому нам видається важливим створення такої системи мотиваційних чинників у навчальному процесі, яка б активізувала іншомовне, професійно зорієнтоване мовлення студентів-економістів з використанням фахової лексики і таким чином якісно впливала на способи інтерактивного формування ними лексичної компетенції.

Перш за все одним з таких мотиваційних чинників вважаємо використання в навчальному процесі автентичних англомовних джерел, що мають відповідну "функціонально-стилістичну і жанрову приналежність та композиційну оформленість" [9, с. 146], тобто є посилюючими та доступними для студентів у мовному плані, цікаві своїм змістом та привабливі для психоемоційного сприйняття. Щоб привернути увагу студентів до виучуваного матеріалу, підвищити зацікавленість і водночас міцність запам'ятовування, нарешті щоб досягти ефективності оволодіння студентами англійською мовою спеціального вжитку автентичні іншомовні джерела повинні бути орієнтовані не стільки на вивчення лексико-граматичних структур, скільки на реальне спілкування при відтворенні або смисловій переробці отриманої фахової інформації для задоволення професійних потреб студентів. Тим самим можна актуалізувати попередній мовний досвід студентів та збагатити їхні знання з фахової дисципліни і забезпечити належну професіоналізацію навчання.

Іншим мотиваційним чинником є система вправ та завдань для опрацювання термінологічної лексики, починаючи від некомунікативних, що знімають мовні труднощі і готують студен-

тів до розуміння автентичних фахових текстів, і завершуючи комунікативними, що мають особистісно зорієнтований і ситуативно-ігровий характер, і тому забезпечують ініціативність та креативність студентів при переробці закладеної в текстах професійної інформації. Для цього вправи і завдання повинні відповідати мовному і фаховому рівню підготовки студентів, щоб зняти психологічний дискомфорт на всьому шляху роботи з автентичним іншомовним текстом і в такий спосіб сприяти свідомому і стійкому привласненню як фахової лексики, так і предметних знань зі спеціальних економічних дисциплін. Вважаємо, що цій меті якнайкраще відповідають навчальні комунікативні ситуації, оскільки вони поєднують у собі гру і навчання, емоційне захоплення і дослідницьку діяльність; у цих ситуаціях студенти вирішують проблемні питання і долають іншомовні утруднення (О.О. Леонтьєв, Ю.І. Пасов, В.А. Бухбіндер, В.М. Філатов, Т.Є. Сахарова, А.А. Алхазішвілі, М.Л. Вайсбурд, Т.І. Олійник, Л.Ф. Манякіна та ін.).

Для організації та стимулювання навчально-пізнавальної активності студентів та розвитку їхніх мовних і фахових здібностей в аспекті інтерактивного навчання термінологічної лексики доречно залучити й інший мотиваційний чинник, а саме використання форм і прийомів суб'єкт-суб'єктної співпраці, які передбачають опрацювання лексичного матеріалу у парах, трійках та міні-групах. Парна і групова мовленнєва взаємодія студентів – одна з головних рушійних сил у процесі навчання професійно зорієнтованої іноземної мови, тому що істотно підвищує результативність мовленнєвого обміну інформацією, сприяє налагодженню позитивного емоційного клімату і мотивує слабших студентів добре навчатися. Групова робота збільшує шанси студентів на частіше використання мовного змісту, надає більше можливостей для спільного конструювання зв'язного економічного дискурсу і контекстного вивчення нової термінологічної лексики.

Як було доведено психологами, внутрішньо-групове співробітництво у вирішенні навчальних завдань підвищує його ефективність не менш ніж на 10 відсотків [5, с. 146], тому 80% викладачів іноземної мови воліє вирішувати ці завдання у співпраці з групою, ніж з одним студентом [5, с. 159]. Це свідчить про великі потенційні можливості групової співпраці для активізації інтерактивної усно-

мовленнєвої діяльності, оскільки за цих умов усуваються комунікативні бар'єри, знімається психологічний дискомфорт, підвищується самооцінка студентів, розвивається їхня пам'ять та творче мислення. Отже, парна і групова форми навчальної роботи, що застосовуються під час розігрування навчальних комунікативних ситуацій, а також при обговоренні фахових текстів, створюють сприятливі психологічні передумови для інтерактивного формування іншомовної лексичної компетенції у студентів.

Таким чином, автентичні іншомовні джерела, що стимулюють інтерактивну мовленнєву діяльність з допомогою системи комунікативних завдань, та організовані і застосовані на заняттях активні форми і прийоми роботи з їх виконання у поєднанні з аудіовізуальними засобами, сучасними інформаційними технологіями, роздатковими матеріалами тощо стимулюють комплекс мотиваційних чинників і створюють полімотиваційну основу для інтерактивного формування лексичної компетенції у студентів-економістів. Саме комплекс зазначених чинників у підсумку забезпечує володіння кожним наступником професійно зорієнтованою іноземною мовою, головню через опанування термінологічною лексикою і водночас через зліквідування прогалин у знаннях з фаху підготовки за профілем ВНЗ. Для інтерактивного формування іншомовної лексичної компетенції важливим також є врахування особливостей навчання студентів старших курсів. Тут доречно використати всі сприятливі обставини, що полегшують та пришвидшують привласнення нового лексичного матеріалу. До таких позитивних моментів передусім відносимо сформованість у студентів понятійного апарату з фахових дисциплін рідною мовою і здатність оперувати вже освоєною на попередніх етапах навчання загальноекономічною термінологічною лексикою, що охоплює вміння здогадуватися про значення невідомих лексичних одиниць з контексту або за допомогою знайомих словотвірних елементів, навички користуватися різними видами словників для самостійної семантизації нової лексики за фахом.

Також студенти можуть перенести сформовані раніше навички і вміння при вивченні загальнонавчальної лексики на здобування термінологічної лексики конкретної підмови спеціальності. Вивчаючи здебільшого дві або три іноземні мови, студенти-економісти мають достатній мовленнєвий досвід, щоб розуміти

інтернаціональну термінологічну лексику і терміни, що запозичені з інших мов або з підмов інших спеціальностей. Наприклад, на основі такої мисленнєвої операції як аналіз, вони спроможні розподілити певну лексичну одиницю на складові частини, виокремити відомі словотвірні елементи і здогадатися про значення цього слова. Студенти старших курсів, як свідчить практика, вміють самостійно орієнтуватися у потоці нової, постійно зростаючої інформації, та збагачувати ту її частину, яка вдосконалює їх як майбутніх спеціалістів своєї галузі, розвиває їхні інтелектуальні здібності та готує до виробничої діяльності. Отож студенти-старшокурсники здатні визначити, наскільки нові інформативні матеріали є важливими і значущими у їхній подальшій професійній діяльності, а від цього залежить, чи будуть вони зацікавлені у їх вивченні. Лише при всебічному врахуванні потреб студентів у реальній комунікації та при залученні їхніх знань з основного фаху підготовки у ВНЗ можна домогтися ефективного оволодіння ними іншомовною фаховою лексикою.

Ще одним сприятливим моментом для організації інтерактивної мовленнєвої діяльності з вивчення фахової лексики студентами старших курсів є сформованість студентського колективу. Ця обставина уможлиблює без проблем налагодити парну або групову співпрацю, запобігти соціальним конфліктам та професійним протиріччям, а існуючі ділові й товариські взаємини між співрозмовниками дозволяють їм легше подолати комунікативні бар'єри, проникнути у суть обговорюваної проблеми, а не переносити її на особистість мовленнєвого партнера. Завдяки такій побудові соціальних контактів між студентами закладаються підвалини ефективного вербального, професійно зорієнтованого спілкування та свідомого використання мовного матеріалу, тобто термінологічної лексики підмови економіки.

У студентському колективі на заключному етапі навчання зазвичай панує дух співробітництва і взаємодопомоги, а за таких умов студенти легко долають почуття невпевненості і скутості у нових ситуаціях, вони не бояться висловити та аргументувати свою думку, проявити свої найкращі риси, що в комплексі активізує їхню іншомовну мовленнєву діяльність і таким чином сприяє інтерактивному формуванню лексичної компетенції. Отже, врахування попереднього мовного і фахового

досвіду студентів старших курсів, аналіз навчальних потреб, які найкраще забезпечують адекватну мовленнєву поведінку та реалізують комунікативні наміри для досягнення мети спілкування, а також сприятлива атмосфера студентського середовища забезпечують наукову організацію і надають широкі можливості для інтерактивного навчання термінологічній лексиці.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

1. Для інтерактивного формування лексичної компетенції у студентів-економістів мають бути створені психологічні передумови, які покликані охоплювати функціонування психічних процесів при виконанні мнемічних операцій з лексичними одиницями, при оволодінні рецептивними й репродуктивними лексичними навичками, і враховувати психологічні закономірності запуску в дію лексичних механізмів породження висловлювань з вивченою лексикою.

2. Важливою є наявність системи мотиваційних чинників, які підтримують у студентів внутрішню і зовнішню мотивацію до якісного освоєння іншомовної лексики засобами інтерактивних технологій навчання. Оптимальна організація останніх вимагає врахування особливостей навчання студентів старших курсів термінологічній лексиці немовного ВНЗ, а також переосмислення ролі і місця викладача професійно зорієнтованої іноземної мови у процесі проведення навчальної діяльності, підготовки навчальних матеріалів та оцінки досягнень студентів.

3. Для створення науково обґрунтованої методики інтерактивного формування лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей потрібно провести аналіз закономірностей розвитку і становлення терміносистеми економіки, її впливу на терміносистеми інших мов та інших галузей наук; вивчити характерні особливості термінологічної лексики підмови економіки; уточнити етапи формування лексичної компетенції з акцентом на використання інтерактивності в навчальному процесі. Проте виконання цих завдань становить перспективу подальших досліджень.

1. Андрієвська В.В. Возрастные особенности учебной деятельности старшеклассников на уроке иностранного языка // Иностранные языки в школе. – 1987. – № 6. – С. 3–8.

2. Брушлинский А.В. Психология мышления и проблемное обучение. – М.: Знание, 1983. – 96 с.

3. Гуревич П.С. Психология и педагогика: Учебник. – М.: Прогресс, 2004. – 352 с.

4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.

5. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.

6. Коростылев В.С. Основы функционального обучения иноязычной лексике. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1990. – 158 с.

7. Методика интенсивного обучения иностранным языкам / Под ред. В.А. Бухбиндера и Г.А. Китайгородской. – К.: Вища школа, 1988. – 344 с.

8. Очерки методики обучения устной речи на иностранных языках / Руковод. кол. авт. В.А. Бухбиндер. – К.: Вища школа, 1980. – 248 с.

9. Очерки методики обучения чтению на иностранных языках / Под ред. И.М. Бермана и В.А. Бухбиндера. – К.: Вища школа, 1977. – 175 с.

10. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. – М.: Рус. яз., 1989. – 276 с.

11. Пассов Е.И. Основы методики обучения иностранным языкам. – М.: Русский язык, 1977. – 216 с.

12. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.

13. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1989. – Том 2. – 328 с.

14. Семенчук Ю.О. Використання інтерактивних технологій для навчання фахової лексики студентів економічних спеціальностей // Нові технології навчання. – 2005. – Випуск 40. – С. 185–195.

15. Склярєнко Н.К. Навчання граматичних структур англійської мови в школі: Посібник для вчителів. – К.: Радянська школа, 1982. – 103 с.

Надійшла до редакції 15.09.2006.